

La influència del krausisme a Catalunya

Isabel Vilafranca Manguán*

Resum

Molta és la recerca historicopedagògica contemporània que s'ha ocupat d'estudiar el moviment ideològic que emmarcà l'evolució educativa del segle XIX i primer terç del segle XX. Cada cop es fan més evidents els lligams establerts entre Madrid i Catalunya al llarg d'aquest període. Diverses publicacions i recerques posen de relleu la influència de l'idealisme krausista a Catalunya. Així, en aquest article, s'afaiçona que a Catalunya hi hagué un nucli d'intel·lectuals krausistes mentre que es constata a Madrid la presència de catalans institucionistes.

Paraules clau

krausisme, història del pensament pedagògic, pedagogia catalana, Institución Libre de Enseñanza

Recepció de l'original: 20 de novembre de 2009

Acceptació de l'article: 18 de desembre de 2009

El krausisme: un pensament, un estil de vida

Que hi hagué varies generacions krausistes, ningú no ho dubta; que fou un corrent de gran transcendència en l'intel·lectualisme dinovè espanyol, ningú no s'atreveix a negar-ho; que sota la seva filosofia s'instaurà la Institución Libre de Enseñanza, és també una evidència. Amb tot, no resulta tan obvi el motiu pel qual Julián Sanz del Río, l'introduïdor d'aquest corrent filosòfic, es decantà pel racionalisme harmònic krausista entre tota la filosofia alemanya que tingué al seu abast.

El krausisme, més que un corrent intel·lectual o una tendència pedagògica, fou un estil de vida que va arrelar amb força a Madrid. No debades, López Morillas ho confirma:

...el krausismo español, fue, repitámoslo, más que una filosofía... un estilo de vida, una cierta manera de preocuparse por la vida y de ocuparse de ella, de pensarla, de vivirla, sirviéndose de la razón como de brújula para explorar segura y sistemáticamente el ámbito de lo creado. (López Morillas, 1965, p.208)

Aquest estil de vida serà el que adoptin els intel·lectuals institucionistes. L'arrelament del krausisme a Espanya fou una iniciativa de Julián Sanz del Río (1814-1869). Aquest llicenciat i doctor en Dret es desplaçà a Brussel·les i Heidelberg on conegué deixebles de Karl Christian Krause (1781-1832). Un cop a Madrid traduí obres de l'alemany entre les quals destaca *El Ideal de Humanidad para la Vida*. La impressió d'aquest llibre, el 1860, fou un punt d'inflexió a la història del pensament filosòfic del moment. A més de la divulgació del seu pensament per l'obra escrita, també feu difusió amb el seu magisteri a la càtedra de Filosofia que ocupà. Entre d'altres, un alumne fou Francisco Giner de los Ríos (1839-1915) (Ureña i Vázquez-Romero, 2003), qui impulsà la Institución Libre de Enseñanza, laboratori pedagògic i educatiu des de la seva implantació el 1876 fins al final dels seus dies, el 1936.

Més enllà de la seva institucionalització, passarem a descriure els principis filosòfico-educatius del krausisme. L'obra de Krause se situa dintre de la polèmica postkantiana derivada de l'escissió entre la filosofia teòrica (*Crítica de la Raó Pura*) i la

(*) Professora del Departament de Teoria i Història de l'Educació de la Universitat de Barcelona. Passeig de la Vall d'Hebron, 171. 08035. Barcelona. Adreça electrònica: ivilafranca@ub.edu.

filosofia pràctica (*Crítica de la Raó Pràctica*). Davant la incommensurabilitat d'ambdues parts sorgeix el problema de la unitat de la filosofia transcendental. En aquesta polèmica se situen Jacobi, Reinhold, Fichte i Hegel, entre d'altres. Les solucions dels deixebles de l'autor de Königsberg adopten diferents vies. Mentre Fichte es decanta per fer una anàlisi de la consciència, Hegel observa els pressupòsits dels fenòmens que hi apareixen. En aquesta anàlisi descobreix que en tant hi ha dialèctica –un moment de negació o d'inadequació– hi ha creixement. Així progressivament la consciència va deslliurant-se de les apories i progressa cap a l'Absolut. Segons Hegel, en el moment en què l'Absolut es realitzi al món –quan el que és transcendent en un principi es faci immanent– l'enteniment deixarà de caure en apories. Ben mirat, el neohumanisme krausista es decanta per aquesta solució a través del concepte humanitat, des del moment que la humanitat progressa cap a Déu, i l'home, dintre d'ella, també. Des d'aquest punt de vista, el krausisme esdevé una metafísica que soluciona l'esquema home, natura i Déu.

La base fonamental i el principi motriu del krausisme es basa en el concepte de raó. Per a Krause la raó apareix com a font, autoritat i criteri del coneixement. Tot el coneixement humà passa per la raó, fins al punt que allò que no s'assoleix amb la raó no es considera com a tal. Tots els imperatius krausistes es deriven d'aquesta premissa. No per ser el coneixement racional, el krausisme s'oposa a l'existència d'un Déu, d'un Absolut. Déu apareix com a principi i fi de totes les coses. La Humanitat es conjuga a Déu amb l'home. L'home està en Déu i Déu en l'home. D'aquí es deriva que la vida humana ha de ser evolució, progrés cap a Déu. Els éssers racionals tendeixen a dur a terme el seu destí històric que no és altre que arribar a la perfecció de l'Ésser Suprem. Heus aquí la transcendència dintre de la immanència hegeliana. El problema de la conciliació raó-fe, el krausisme el resol amb el panenteisme: Déu és en totes les coses i aquestes en Déu, inclòs l'home. Així, tot coneixement es dirigeix cap a la veritat de Déu. De manera que la Humanitat avança mitjançant l'evolució del seu coneixement cap a Déu. Si bé és veritat que l'home és un compost harmònic entre Natura i Esperit, també ho és que la humanitat es la síntesi d'ambdós. Així, doncs, l'obra i pensament de Krause posa èmfasi en el caràcter primigeni del concepte d'Humanitat puix l'home ha de realitzar-se dintre seu per tal d'arribar a Déu. Per tant, la salvació de l'home queda emmarcada pels límits de la Humanitat.

La religió serà el mode total de vida en relació amb Déu. La idea de religió es basarà en la llibertat de consciència. La moral, com es dedueix, s'orientarà sota el principi d'obrar el bé per ell mateix, com a llei de Déu. El panenteisme, més enllà de concebre un Déu transcendent i separat del món, concep l'home i el món com a part de Déu i a l'inrevés. Així, la fe és fe racional, que no és altra cosa que la ciència, atès que el coneixement del món és, al cap i a la fi, coneixement de Déu.

A l'obra de Krause existeixen dos moments metodològics per a la construcció del coneixement: l'anàlitica i la sintètica –fet que fa palès el neokantisme de Krause. L'anàlitica-subjectiva és el primer moment científic, tot partint de la idea de jo –dubte cartesiana– s'ascendeix a la veritat de Déu. En aquest moviment d'ascensió Krause descobreix el jo, el món i Déu, és a dir, l'individual, el general i l'Absolut. El segon moment del mètode és el sintètic-objectiu, el procés invers. A partir de la idea de Déu es dedueixen el món i el jo. En conseqüència, Déu apareix com a punt final de tota inducció i com a principi de tota deducció. Atenent el que hem dit, el krausisme percep la humanitat com a unitat orgànica, viva i harmònica.

Principis educatius del krausisme

El racionalisme harmònic, en matèria educativa, se centrà en el desenvolupament de totes les capacitats humanes, tot guiant-se per la raó. Només amb l'educació, l'home pot assolir la plenitud de Déu, puix en Déu està la culminació del devenir de la Humanitat i de l'existència. Es tracta, doncs, de superar l'educació tradicional centrada en la transmissió de coneixements per donar pas a una pedagogia activa, progressista i innovadora. Francisco Giner de los Ríos exercí una notable influència a la reflexió pedagògica de finals del segle XIX i principis del XX. Contribuí a fermentar un esperit que permetrà la introducció a Espanya dels principis pedagògics inspirats en el moviment d'Escola Nova. Això ho aconseguí aportant un esperit renovador al terme educació, educand i educador. Per ell, l'educació ha de desenvolupar harmònicament totes les facultats humanes guiades per la raó. L'educació esdevé així desenvolupament integral. Es pretén la forja d'un home nou, la construcció d'una educació que no sigui solament instrucció, sinó que abraci la persona en la seva integritat.

La idea d'educand també es renova respecte de visions pedagògiques precedents. L'educand ha d'assolir la llibertat de consciència i la capacitat de raonament mitjançant una educació integral, el desenvolupament de les seves capacitats tot guiant-se per la raó per tal de poder regir lliurement la seva vida, superant els límits dogmàtics externs o religiosos. La idea d'educand i educació va molt lligada a la concepció antropològica krausista. La llibertat és inherent a l'ésser racional. L'educació, per tant, ha de promoure el desenvolupament lliure. Per aquest motiu resulta necessària l'educació integral. L'educand ha de ser actiu tot participant del procés educatiu. Tanmateix, l'entorn educatiu ha de fer fàcil el judici crític i científic del món que l'envolta. L'educador és qui ha d'estimular i alenar el camí del coneixement.

La metodologia didàctica reprèn el principi pestalozzià de la intuïció. L'educador, doncs, no és un transmissor del coneixement sinó qui li estimula la inquietud, qui desperta el seu interès i qui manté la flama viva de l'educand. El mètode s'ha d'adaptar als educands en constant innovació docent. Lluny de l'ensenyament mecanicista, la proposta krausista pretén fer un esforç per conquerir la plenitud de les vides, tant de l'educand com de l'educador.

El rerefons del pensament krauso-institucionista serà l'aposta per la llibertat, tant de discurs com de ciència i de consciència. Nogensmenys, aquesta llibertat es tradueix en el desenvolupament integral per tal de fer persones espontànies i lliures. Refermar la llibertat sociopolítica des de les noves generacions d'infants és la voluntat dels autors institucionistes. És així com es refermen els lligams entre política i pedagogia. Per aquest motiu es defensa la laïcitat del sistema educatiu; l'educació no podia decantar-se per cap ideologia política ni per cap religió, doncs això suposava contradir els principis liberals krausistes. Fet i fet, els principis educatius que recull el krausisme es plasmaren a la Institución Libre de Enseñanza: la unió i continuació entre primària i secundària, la coeducació, l'ordre cíclic-concèntric de les matèries, la importància de l'educació física, els treballs manuals, la música, la introducció de les llengües modernes, les excursions i visites, la formació del caràcter i l'educació moral, l'absència d'exàmens, manuals i llibres de text, la metodologia activa i pràctica, les classes fora de l'aula, en museus, laboratoris o al camp.

Tanmateix, el krausisme més que un pensament fou un estil de vida que defensava la racionalitat i llibertat de pensament, l'austeritat i el compromís amb la vocació pedagògica d'acord amb el rigorisme ètic, és a dir, el compliment del bé per ell mateix, no pas com a recerca d'una recompensa aliena. Els institucionistes, marcats pel krausisme, feren convergir la política en pedagògica i aquesta en mística (Vila-nou, 2001a, p. 146).

La institucionalització d'aquest pensament: la Institución Libre de Enseñanza

El krausisme prengué cos definitiu en la Institución Libre de Enseñanza (1876-1936). Si bé, com afirma Abellán, krausisme i institucionisme no són el mateix, hom admet que els institucionistes són un dels corrents del krausisme, per aquest motiu se'ls anomena krausoinstitucionistes (Abellán, 1985, p. 16). Després de la segona qüestió universitària, Francisco Giner, juntament amb alguns deixebles krausistes com Montero Ríos, Laureano Figueroa, Salmerón, Moret, Azcárate, González de Linares, Laureano Calderón, García Labiano i Jacinto Messía, foren apartats de les seves càtedres universitàries per negar-se a signar el document de fidelitat a la monarquia. Tot defensant la llibertat de càtedra, de ciència i de discurs, aquest grup de professors instaurà un centre d'educació superior on s'exercís la llibertat de ciència i de pensament, fet que no solament es feu palès a la docència sinó també a les publicacions contingudes al *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza* (BILE). Com és sabut, aquesta publicació es feia ressò de les activitats de la institució i de les investigacions dutes a terme pel seu professorat.

Des del seu naixement la Institución Libre de Enseñanza (ILE) adquirí un esperit liberal. La primera etapa estigué marcada per l'absorció dels professors que havien renunciat a la docència pública a la universitat per mostrar la seva ideologia. Si bé és veritat que aquesta etapa és la més revolucionària, no és pedagògicament la més fructífera. Nogensmenys, la ILE pren el tarannà d'universitat lliure. La segona etapa, que va des de 1881 fins a 1907, es troba marcada per la dedicació a la recerca pedagògica. Un cop els professors universitaris tornen a incorporar-se a la universitat pública, comença el moment més fructífer en el lligam educació-institució. La preocupació per l'ensenyament superior cedeix protagonisme a l'educació secundària i primària. Els institucionistes surten dels murs de la Institució i comencen a intervenir públicament als congressos nacionals de pedagogia. Com a mostra de la seva recerca pedagògica tenim la fundació del Museo Pedagógico Nacional (1882), que dirigí M. B. Cossío. Paral·lelament es fundà l'Instituto de Reformas Sociales (1883), es crearen les Colonias Escolares de Verano (1895), les Asambleas de Maestros (1895) i les Exposiciones Escolares (1895). Aquesta etapa es clourà amb l'aparició de la Junta para la Ampliación de Estudios e Investigaciones Científicas (JAE), el 1907, presidida per Santiago Ramon i Cajal, amb José Castillejo, com a secretari.

La creació de la JAE significà l'expansió pedagògica dels institucionistes per Europa, suposà l'europèitització de la pedagogia i introduí a Espanya metodologies educatives innovadores, com ara l'Escola Nova. Mitjançant la dotació de beques a estudiants i professors, molts institucionistes viatjaren a les ciutats pedagògiques europees més avantguardistes on aprengueren la ciència de l'educació, contrastaren metodologies educatives i importaren pensaments renovadors en l'àmbit educatiu (Marín-Eced, 1990). Molts catalans foren pensionats de la JAE, com ara Pere Rosselló, Luis de Zulueta i Joan Roura-Parella. També destaca, d'aquesta etapa de la ILE, la

instauració de la Residencia de Estudiantes (1910) i la creació de l'Instituto-Escuela (1918). Vinculats estretament amb la Institución i el krausisme també trobem el corrent regeneracionista. Rere la pèrdua de les últimes colònies espanyoles, el 1898, l'educació es convertí en un tema d'actualitat i rellevància social i política. Els regeneracionistes –Joaquín Costa, Rafael Altamira o Macías Picavea, entre d'altres– apostaren per l'educació com a principal remei dels mals del país.

El krausisme a Catalunya

Poques coses noves podem afegir als diferents estudis que han abordat el tema de les repercussions de la ILE a Catalunya. Un d'aquests estudis destacats és el llibre del professor B. Delgado, *La Institución Libre de Enseñanza en Cataluña* (2000). Per altra banda, no hi ha dubte que un dels elements més significatius de la presència de la ILE a Catalunya és la figura d'Hermenegildo Giner de los Ríos (Arada, 2009), que ocupà la càtedra de Psicologia durant vint anys a l'Institut de Segon Ensenyament de Barcelona (1898-1918) i també una regidoria a l'Ajuntament de Barcelona.

Malgrat això, molts són els autors que pensen que l'idealisme krausista no tingué gaire ressò a Catalunya, que gaudí d'una filosofia de tall més realista, com mostra l'obra balmesiana¹. Tot i que és veritat que la filosofia catalana ve marcada pel seny o sentit comú, hi hagué alguns poetes, com ara Maragall, i intel·lectuals com ara Xirau o Eugeni d'Ors, que begueren de les fonts idealistes krausistes i assoliren el tarannà institucionista. Però més enllà d'aquestes figures, no es pot dubtar que hi hagué entitats pedagògiques que s'amararen de l'esperit institucionista. Un exemple d'això és l'Institut-Escola dirigit per Josep Estalella. Efectivament, el 1931, després de ser professor de Física i Química de l'Instituto-Escuela de Madrid, el doctor Estalella és nomenat director del recentment creat Institut-Escola de Barcelona. En estreta col·laboració amb el Seminari de Pedagogia de la UB dinamitzat per Joaquim Xirau, a l'empara de Cossío, aquesta institució esdevindrà un laboratori educatiu d'ensenyament secundari.

L'Institut-Escola, igual que l'Escola Normal de la Generalitat, fou una de les concessions arrencades al Govern provisional de la República mentre Marcel·lí Domingo era ministre d'Instrucció Pública. El claustre de l'Institut-Escola estava format per professors numeraris i no numeraris. Els primers havien de ser nomenats per la Generalitat, mentre que els segons eren renovats cada any car l'Institut-Escola era considerat un centre pilot de formació del futur professorat de segon ensenyament. Es constata que les normes metodològiques que seguïen a l'Institut-Escola anaven en consonància amb l'avantguarda pedagògica catalana i amb el desig de profunda renovació del segon ensenyament que hom voldria per a Catalunya. A l'Institut-Escola es donaven classes teòriques i moltes hores de treball pràctic als laboratoris i museus més propers. Es pretenia que els alumnes aprenguessin un ofici. Així s'establí la coeducació completa i tot l'ensenyament es feu en català.

(1) Eduard Nicol (1961) diferencia entre l'escola filosòfica de Barcelona i la de Madrid. Després de considerar els pensadors filosòfics de la història de Catalunya estableix que són diferents als krausistes madrilenys. Al seu torn, afirma que els trets comuns de l'escola de Barcelona són: un rebuig als elements abstractes, no pretenen construir grans sistemes filosòfics i hi ha una tendència cap al sentit comú, és a dir, un realisme basat en un coneixement espontani natural i comú. El sentit comú de la filosofia barcelonina no és de caire epistemològic sinó pràctic perquè es configura en la decisió moral. Així, s'estableix que les arrels de la filosofia catalana sorgeixen de la prudència aristotèlica.

Més enllà d'aquesta institució, els vincles establerts entre Catalunya i la tradició institucionista es palesen en l'amistat que s'establí entre el propi Francisco Giner de los Ríos i el poeta Joan Maragall. Però sobretot aquest vincle el perllongà M. B. Cossío, qui exercí una forta influència en la intel·lectualitat catalana del moment. Entre els pedagogs catalans cal destacar el nom de Cassià Costal (1876-1937) a qui se l'ha anomenat el 'Cossío català'. Des del seu magisteri a l'Escola Normal de Girona impulsà que un bon nombre de mestres prosseguissin els seus estudis a Madrid. Així molts gironins entraren en contacte amb la Institución.

La voluntat del krausoinstitucionisme sempre fou la de millorar l'educació i fer-la extensiva a tota la societat. També aquesta intenció s'estengué a Catalunya, que durant el primer terç de segle obrí diferents escoles públiques gràcies a l'impuls de Manuel Ainaud des de l'Ajuntament de Barcelona (Domènech, 1995). Fruit d'aquest tarannà renovador s'organitzaren colònies escolars, banys de mar i semicolònies. Nogensmenys, s'introduí el mètode Montessori a la Casa de la Maternitat, per iniciativa de Joan Palau i Vera. No obstant, un dels moments més importants de la història de la pedagogia catalana fou la creació, el 1936, del Consell d'Escola Nova Unificada (CENU), que amb dos anys de durada, volgué constituir una escola segons els criteris de la pedagogia activa. La creació del Consell tenia per finalitat organitzar un nou règim docent que substituís l'escola confessional per una nova escola inspirada en els principis racionalistes del treball i la fraternitat humana. El seu objectiu principal fou establir una escola unificada on poguessin assistir tots els nens sense distinció de classe social, una escola que fos laica, gratuïta, coeducativa i catalana.

D'altra banda, també a Catalunya, com a Madrid, s'instaurà una Residència d'Estudiants de Catalunya (Lavado, 2003), que tindrà per referent la madrilenya. El 1921, a un xalet del barri de Sant Gervasi, s'inaugurà aquesta institució que havia de permetre i promoure la convivència intel·lectual, cultural i formativa d'estudiants i professors universitaris. Noms com ara Joaquim Xirau, Pompeu Fabra, Carles Riba, Pierre Vilar, Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel foren personalitats estretament vinculades a l'entitat. Seguint els principis institucionistes que inspiraren la residència madrilenya, les normes que s'impulsaren a la Residència d'Estudiants de Catalunya foren: la manca de luxe, la bellesa en la simplicitat i en l'harmonia, l'ordre dins la llibertat i diversitat, la vida col·lectiva tot respectant el desenvolupament personal i la col·laboració dels estudiants en les tasques de la residència a fi d'afaiçonar la unitat espiritual de la casa. Com tots els projectes de la Generalitat, l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, el gener de 1939, va posar fi a aquesta iniciativa.

Tres intel·lectuals krausistes: Xirau, Zulueta i Roura-Parella

Entre els autors que conegueren i tingueren contacte directe amb el krausisme a Catalunya en destaquen tres. D'una banda, Joaquim Xirau (1895-1946), fundador del Seminari de Pedagogia a la Universitat de Barcelona. D'altra banda, Luis de Zulueta (1878-1964), professor i catedràtic de la Escuela Superior de Estudios del Magisterio. Per últim, Joan Roura-Parella (1897-1983), professor del Seminari de Pedagogia i divulgador de les Ciències de l'Esperit. Tots tres es formaren i begueren de les fonts idealistes krausistes.

Malgrat la seva formació filosòfica, Xirau es preocupà, sota la influència de la ILE i sobretot de M. B. Cossío, per les qüestions educatives. El 1930, a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona, instaurà el Seminari de Pedagogia (1930-1939), que començà la seva singladura amb una conferència d'Adolphe Ferrière (Soler, 2008). Potser Xirau fou el millor i més genuí representant de la Institució a Catalunya. Els lligams establerts entre Xirau i la Institució es palesen a les diverses publicacions d'aquest autor, com ara *M.B. Cossío y la educación en España*, i *Julián Sanz del Río y el krausismo español*, ambdues escrites a l'exili mexicà (1945). No obstant, el fet que veritablement mostra les seves arrels idealistes krausistes és la seva obra pedagògica per excel·lència: *Amor y Mundo* (1940). En aquest llibre, l'autor proposa la concepció d'una filosofia de la consciència amorosa, una pedagogia basada en l'amor i els valors fixes, eterns, universals i necessaris. La seva obra està marcada per la fenomenologia de Husserl i l'axiologia de Scheler, dos corrents que ell va enfortir i divulgar a casa nostra.

En sintonia amb la tradició cristiana, Xirau defensà que l'amor és la vida, vida suprema i creadora, fins al punt que la consciència amorosa serà la font de tota educació: educar és, en essència, amar². D'acord amb aquest principi, només és possible portar a les persones a la plenitud del seu ésser i del seu amor si ens col·loquem davant d'elles i les considerem amb intel·lecte d'amor. L'exemple del propi Cossío serveix a Xirau per concloure que educar implica donar vida, vivificar, fer viure, és a dir, espiritualitzar, fer possible que l'educand visqui lliurement una vida autèntica a través de l'essència creadora d'uns valors espirituals transmesos històricament gràcies a la cultura occidental.

Per la seva banda, Luis de Zulueta y Escolano (1878-1964), nascut a Barcelona, fou el primer catedràtic d'Història de la Pedagogia de la Escuela Superior de Estudios del Magisterio. A instàncies dels institucionistes, amb els quals mantingué una estreta col·laboració, viatjà a Berlín després de fer estades a Brussel·les, Lovaina, Gant, Anvers i Bruges. En contacte amb Giner de los Ríos, inicià la seva docència a la Institució Libre de Enseñanza. Mentre s'inaugura el 1909 l'escola Superior de Estudios del Magisterio (1909-1932), per tal que es formin els inspectors d'ensenyament i els professors de les Escoles Normals de l'estat espanyol, Zulueta es doctora el 1910 a la Universitat de Madrid. Llavors, ocupà la càtedra esmentada guanyada per oposició.

Zulueta pertany a la generació de 1914, liderada per Ortega i Gasset que introduí a Espanya el gir neokantià que, en matèria educativa, tingué ressò a partir de la recepció de la *Pedagogia Social*, de Natorp. Els autors d'aquesta generació, entre els quals trobem noms com ara Maeztu, García Morente, Besteiro, Sánchez Sarto, Luzuriaga o Eugeni d'Ors, es preocuparen de donar el gir idealista pedagògic tot trencant el realisme neoherbartià fins aleshores imperant que fomentava l'educació per la instrucció. El neokantisme d'aquesta generació suposà l'alliberament del materialisme i del positivisme, tot apostant per una filosofia transcendental que superarà l'idealisme absolut hegel·lià. A la seva obra *La democracia educadora*, Zulueta posa

(2) Xirau classifica l'amor tot distingint entre eros, philia i charitas que és l'amor cristià. El primer és l'amor de l'inferior al superior, en termes platònics el que va de l'aparença a la idea. La philia és l'amistat aristotèlica, l'amor sorgit entre iguals. Mentre que la charitas és desinteressat i gratuït, l'amor que va del superior –Déu– a l'inferior –el creat, la criatura. Aquest és l'amor de veritat.

l'èmfasi en què l'educació, seguint la teoria kantiana del coneixement, no pot reduir-se a una simple i mera assimilació de continguts. L'educand ha de ser un ésser actiu, l'educació popular és la clau per perfeccionar la humanitat. Així ho expressa el propi autor:

Humanidad de cada hombre es, en su conjunto, desarrollar la humanidad. Así el espíritu de la educación popular es: el anhelo de redimir al pueblo, en conjunto, en su totalidad, desarrollando la humanidad en cada hombre, sin excepción, y haciendo llegar hasta las masas más humildes lo esencial del saber y de la cultura. (Zulueta, 1905, p. 12)

En les línies precedents es palesa la perspectiva krausista de l'autor català, tot formulant un ideal d'humanitat que comença dintre de cada persona en concret i el camí del qual ha de guiar l'educació.

En relació a Roura-Parella (1897-1983), podem dir que pertany a la generació de 1932. Participà de manera activa, juntament amb Xirau, en la posada en marxa del Seminari de Pedagogia de la Universitat de Barcelona. Estudià Magisteri a Girona i, a instàncies de Cassià Costal, continuà la seva formació a la Escuela Superior de Estudios del Magisterio de Madrid. Allà es familiaritzà amb la ILE i especialment amb Cossío, de qui rebé el seu magisteri als cursos sobre Pedagogia que impartia aquest professor a la Universitat central. Durant el període 1930-32, becat per la JAE, feu una llarga estada a Berlín. A partir d'aquí es consagrà al conreu de les Ciències de l'Esperit, que havia iniciat Dilthey al segle XIX i perllongà Spranger a la Universitat de Berlín. Acabada l'estada, fou nomenat professor de l'Escola Normal de la Generalitat de Catalunya i del Seminari de Pedagogia de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona. Xirau dirigí la seva tesi, que defensà en plena Guerra Civil, el 1937. De l'esperit institucionalista i de l'exemple de Cossío, Roura-Parella aprengué el sentit moralista que vincula totes les coses fins al punt que la qüestió social esdevé una qüestió moral. Així mateix, que la unitat és el resultat de la varietat en un cicle harmònic en què les parts es fonen en el tot. Des d'aquesta perspectiva, la formació s'entén com un procés de realització personal, la realització de si mateix, la qual cosa confereix a la pedagogia una dimensió estètica de signe formalista que roman oberta, a més a més, a la transcendència.

El 1939, amb la desfeta republicana, Roura-Parella s'instal·là a Mèxic on ja funcionava 'La Casa de España'. Joaquim Xirau fou qui animà Roura-Parella a vincular-se a aquest grup intel·lectual. La política de l'exili català fou aconseguir la màxima dispersió possible per tal de desenvolupar un projecte de major calat. Així, l'exili representà la continuïtat de la cultura i de la personalitat catalanes. Primer a Mèxic, on va romandre fins a 1946 i on va presidir el Patronato Cervantes que reunia les escoles fundades pels exiliats republicans. Després va passar als Estats Units on desenvolupà una activa campanya docent i investigadora en l'àmbit de les ciències humanes.

A tall de cloenda

Com hem vist al llarg d'aquest estudi, des d'un punt de vista pedagògic, els vasos comunicants entre Madrid i Barcelona es fan palesos a través de les nombroses influències krausistes que circulen en ambdues direccions. A Catalunya existí a les darreries del segle XIX un nucli krausista, és a dir, un seguit d'intel·lectuals que begueren de les fonts idealistes. En matèria educativa això tingué especial ressò. Per bé que el pensament català es mogué tradicionalment dintre de la filosofia del sentit comú, en la pedagogia també s'introduí l'idealisme. Això va permetre grans progressos tant al

discurs pedagògic com a la pràctica educativa, tot introduint les metodologies innovadores europees del primer terç del segle xx.

Els paral·lelismes entre els krausistes madrilenys i els catalans coincideixen bàsicament a considerar l'educació una peça clau per al renaixement de la humanitat que desitjaven aconseguir. La base de l'educació es cerca a les idees pedagògiques de Fröbel i Pestalozzi, que no solament es porten al parvulari sinó també a l'escola i la universitat. S'aspira a una educació per a tothom, incloses les dones. Malgrat aquests punts de confluència, a Catalunya la voluntat dels krausistes coincideix amb el foment del catalanisme i l'educació en llengua materna. Els autors catalans defensaren el bilingüisme, que fou un dels primers passos cap a la catalanització de l'ensenyança. Per altra banda, un dels punts de divergència és que mentre el krausisme madrileny es decantà per la ciència positivista, els autors catalans –sense negligir la ciència empírica– defensaren les Ciències de l'Esperit, com demostra l'obra de Roura-Parella. El krausisme català es mantingué fidel a l'idealisme originari, mentre que el madrileny es decantà pel krausopositivisme.

Durant la Segona República i d'acord amb la trajectòria aquí esbossada, es concebí que l'educació i la cultura havien de ser els mecanismes que permetessin a Catalunya configurar la seva pròpia identitat i personalitat històrica d'acord amb l'organicisme krausista. Es plantejaven, a través de l'Escola Nova, els ideals de treball, justícia social i solidaritat humana. La política educativa –per influència krausoinstitucionista– se centrà en cinc punts: catalanitat, escola pública, laïcisme, coeducació i democràcia. La renovació pedagògica endegada per la Generalitat de Catalunya optà pel laïcisme escolar per instaurar una educació que, partint d'un profund respecte per totes les creences i opinions, fos una escola de tolerància i cohesió social. Segons aquesta perspectiva democràtica, l'educació no podia ser principi de divisió sinó –d'acord amb l'ideari organicista– un conjunt harmònic.

Per bé que tots aquests principis progressistes krausistes arrelaren a la renovació pedagògica catalana del primer terç del segle xx, l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona el 26 de gener de 1939 suposà la fi de tots aquests projectes i iniciatives. En conseqüència, tots els intel·lectuals s'exiliaren i les institucions que havien d'impulsar millores qualitatives a l'educació tancaren definitivament les seves portes. Malgrat tot, els catalans d'Amèrica –com ara Xirau i Roura-Parella– van trobar refugi a Mèxic on van romandre fidels a la seva filiació institucionista. Amb els seus escrits i iniciatives van perllongar una aventura pedagògica que es va veure sacsejada violentament el 1936 però que, tot i així, constitueix encara avui un referent per a la nostra pedagogia. Negar-ho, o silenciar-ho, seria un greu error.

Referències

- Abellán, J. L. (1985) «Pròleg», a Jiménez García, A. (1985) *El krausismo y la Institución Libre de Enseñanza*. Madrid, Cincel.
- Arada de la, R. (2009) «Hermenegildo Giner de los Ríos y la educación de la mujer», a *Dr. Buenaventura Delgado Criado. Pedagogo e Historiador*. Barcelona, Publicacions i edicions de la Universitat de Barcelona, p. 625-640.
- Borrás, J. M^a. et al (1996) *Historia de la infancia en la España contemporánea: 1834-1936*. Madrid, Ministerio de Trabajo y Asuntos sociales.
- Carbonell, J. (1977) *L'Escola Normal de la Generalitat (1931-1939)*. Barcelona, Edicions 62.
- Delgado, B. (2000) *La Institución Libre de Enseñanza en Catalunya*. Barcelona, Ariel.
- Domènech, S. (1995) *Manuel Ainaud i la tasca pedagògica a l'Ajuntament de Barcelona*. Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- Duran, L. (1997) *Pàtria i escola: L'Associació Protectora de l'Ensenyança a Catalunya*. València, Afers.
- Garrido, F. (2001) *Francisco Giner de los Ríos. Creador de la Institución Libre de Enseñanza*. Granada, Comares.
- Laporta, J. (1977) *Antología Pedagógica de Francisco Giner de los Ríos*. Madrid, Santillana.
- Lasaga Medina, J. (2003) *José Ortega y Gasset (1883-1955): Vida y filosofía*. Madrid, Biblioteca Nueva.
- Lavado, M. (2003) *La Residència d'Estudiants de Catalunya*. Barcelona, Publicacions de la Universitat de Barcelona.
- López Morillas, J. (1965) *El krausismo español*. México, F.C.E.
- Marco, J. M. (2002) *Francisco Giner de los Ríos: pedagogía y poder*. Barcelona, Península.
- Marín-Eced, M. T. (1990) *La renovación pedagógica en España (1907-1936). Los pensionados en Pedagogía por la Junta para la Ampliación de Estudios*. Madrid, C.S.I.C.
- Molero Pintado, A. (2000) *La Institución Libre de Enseñanza. Un proyecto de reforma pedagógica*. Madrid, Biblioteca Nueva.
- Monés, J. (1984) *L'Escola a Catalunya sota el franquisme*. Barcelona, Edicions 62.
- Navarro, R. (1979) *L'Educació a Catalunya durant la Generalitat 1931-1939*. Barcelona, Edicions 62.
- Nicol, E. (1961) *El problema de la filosofía hispánica*. Madrid, Tecnos.
- Pallach, J. (1978) *Els mestres públics i la Reforma de l'Ensenyament a Catalunya*. Barcelona, CEAC.
- Portell, R.; Marquès, S. (2006) *Els mestres de la República*. Badalona, Ara llibre.
- Pujol, D. (1998) *Els orígens de l'escola catalana*. Barcelona, CEAC.
- Rozalén Medina, J. (1991) *Los fundamentos filosóficos de la Institución Libre de Enseñanza. El armonismo integrador de Giner y Cossío*. Madrid, Universidad Complutense de Madrid.
- Ruiz Berrio, J. (1987) *Un educador para un pueblo: Manuel Bartolomé Cossío y la renovación pedagógica institucionista*. Madrid, UNED.

- Solà, P. (1980) *Educació i moviment literari a Catalunya (1901-1939)*. Barcelona, Edicions 62.
- Soler, J. (2008) «Entre Europa i Amèrica Llatina: Adolphe Ferrière i l'Escola Nova a Barcelona», *Temps d'Educació*, 35, pp. 229-248.
- Tuñón de Lara, M. (1977) *Medio siglo de Cultura Española (1885-1936)*. Madrid, Tecnos.
- Ureña, E; Vázquez-Romero, J. M. (2003) *Giner de los Ríos y los krausistas alemanes: Correspondencia inédita*. Madrid, Publicaciones de la Universidad Complutense.
- Vilanou, C. (1996) *Joaquim Xirau filòsof i pedagog*. Barcelona, Universitat de Barcelona, Facultat de Filosofia i Facultat de Pedagogia.
- (2001a) «Reseña de las Obras completas de J. Xirau», *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza*, Madrid, 44, p. 145-148.
- (2001b) *Joaquim Xirau (1895-1946). Quan la filosofia esdevé pedagogia*. Girona, Fundació Univeritat de Girona (Quaderns del Mercadal, 1).
- (2003) «El Exilio Pedagógico en México: Roura-Parella y las Ciencias del Espíritu», a Vilanou, C.; Montserrat, J. (2003) *Mestres i exili*. Barcelona, INEHCA-U.B., p. 161-196.
- Viñao, A. (2000) «Un modelo de reforma educativa: Los Instituto-Escuela (1918-1936)», *Boletín de la Institución Libre de Enseñanza* (Madrid), Octubre 2000, p. 63-88.
- Xirau, J. (1969) *Manuel Bartolomé Cossío y la educación en España*. Barcelona, Ariel.
- Zulueta, L. de (1905) *La democracia educadora*. Barcelona, La Neotipia.

La influencia del krausismo en Cataluña

Resumen: Mucha es la investigación historicopedagógica que se ha ocupado de estudiar el movimiento ideológico que enmarcó la evolución educativa del siglo XIX y del primer tercio del siglo XX. Cada vez se hacen más evidentes los lazos establecidos entre Madrid y Cataluña a lo largo de este periodo. Diversas publicaciones e investigaciones ponen de manifiesto la firme influencia del idealismo krausista en Cataluña. El artículo intenta demostrar que en Cataluña hubo un núcleo de intelectuales krausistas y, a su vez, en Madrid un grupo de catalanes institucionalistas.

Palabras clave: krausismo, historia del pensamiento pedagógico, pedagogía catalana, Institución Libre de Enseñanza

L'influence du krausisme en Catalogne

Résumé: La recherche historico-pédagogique contemporaine qui s'est occupée d'étudier le mouvement idéologique qui encadre l'évolution éducative du XIXe siècle et du premier tiers du XXe est nombreuse. Les liens qui ont été tissés entre Madrid et la Catalogne au fil de cette période sont de plus en plus évidents. Diverses publications et recherches mettent en relief l'influence de l'idéalisme krausiste en Catalogne. Ainsi, cet article montre la présence en Catalogne d'un noyau d'intellectuels krausistes alors que l'on constate à Madrid celle de Catalans institutionnalistes.

Mots-clés: krausisme, histoire de la pensée pédagogique, pédagogie catalane, Institution libre d'Enseignement

The influence of Krausism in Catalonia

Abstract: There is a considerable amount of contemporary historical-pedagogical research on the ideological movement that affected the development of education during the 19th century and the first part of the 20th century. The links that were established between Madrid and Catalonia throughout this period are increasingly evident. Various publications and studies have highlighted the influence of Krausist idealism in Catalonia. In this paper, we show that there was a core of Krausist intellectuals in Catalonia, whilst there is evidence of Catalan institutionalists in Madrid.

Key words: krausism, history of educational thought, Catalan education, Free Institution of Education (ILE)